

De woestijn tusschen Ieper en Poperinge en de Keure van 1161 zgz. voor de Acht Parochien.

Was de streek tusschen Ieper en Poperinge midden de twaalfde eeuw nog eene onbewoonde, eenzame, eindeloze woestijn? Zoo beweerden de meeste geschiedschrijvers, o. a. Edmond Poulet (1) en Victor Brants (2). Dat die bewering echter niet alleen onwaarschijnlijk, maar onwaar is, zullen we in deze korte verhandeling trachten dietsch te maken.

Als bewijs van zijn gezegde haalt Edm. Poulet den vermaarden bevrijdingsakt aan, de keure van 1161, door Dirk en Philips van den Elzas (3) verleend aan de *solitudo reningensis*.

In dien belangrijken akt ziet hij, zooals Sanderus, Gilliodts-van Severen en veel anderen, den wettelijken oorsprong van den beroemden groep der Acht Parochien van Veurne Ambacht, gelegen in de streek Poperinge-Ieper. Die dorpengroep miek samen een zeker onafhankelijk bestuur uit tot aan de Fransche Omwenteling.

De Graven, zegt die keure, ontslaan van dienstbaarheden, lasten en verplichtingen, buiten het geval van 's lands verdediging, al deze die zich zouden komen vestigen op de woestijn van Reninge: *solitudinem Reningensem victui nostro specialiter deputatam*. Zij zullen aan geen andere parochie behooren en daar zullen de Graven eene kerk doen bouwen en zelf een priester onderhouden.

(1) *Histoire politique nationale*. Louvain, 1887-1893, T. I, blz. 319.

(2) *Histoire des classes rurales aux Pays-Bas jusqu'à la fin du XVIIIe siècle*. ARB. Mém. cour. in 8°, t. XXXII (1880), p. 46.

(3) Die keure vindt men het laatst gedrukt door L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutumes de Furnes*, T. III, p. 20-23.

Uit dat woord *solitudinem Reningensem* komt de ver-gissing.

Meest al de laatste uitleggers van den akt van 1161, later in 1260, in 1312 en in 1367 vernieuwd, willen er den oorsprong van Reningelst in zien (1). Maar het is zoo goed als zeker dat er hier spraak is van *de woestine, die tot dan deel had uitgemaakt van Reninge*, en die alzoo op haar eigen ingericht, van Reninge afgesneden, eene der Acht Parochien wierd van Veurne-ambacht, te weten, *het dorp Woesten*.

Hier en daar lagen dan nog uitgestrekte woestenijen, moerassen en wouden, die de Graven aan een bepaald doel toewezen: *Victui nostro specialiter deputatum*, of milde uitdeelden. Maar voor 1161, lang voor 't midden der twaalfde eeuw, zijn al de dorpen van de Generaliteit der Acht Parochien vermeld, buiten *Woesten*, dat volgens Gilliodts (2) nooit noch foncier, noch achterleenen, noch heerlijke renten heeft gehad — bewijs van lateren oorsprong. *Woesten*, als 't later aan Keizer Karel erkenning en bevestiging vraagt en bekomt van zijn voorrechten, steunt zich op deze oorkonde van Dirk en Philips van den Elzas opens de "*solitudo Reningensis*". (3)

Daartegen werpt Gilliodts (4) op dat Reninge van de kasselrij van Veurne nooit afgescheiden geweest is. Zeker, Reninge bleef afhangen van de kasselrij van Veurne maar de woeste brok er van, voortaan *Woesten* genoemd, wierd, zooals nog met andere deelen van Reninge gebeurde, er méér onafhankelijk van, wierd eene van de Acht Parochien van Veurne-Ambacht, maar niet meer met Veurne kasselrij als hoofdbank.

Dit komt gansch overeen met den tekst van de oor-

(1) *Ibid.* T. I, p. 29.

(2) *Coutumes de Furnes*, T. I, p. 274.

(3) Die bevestigingsakt, dagteekend van 1515, werd gedeeltelijk gedrukt door L. GILLIODTS, *o. c.* T. II, p. 22-23.

(4) *Ibid.* T. III, p. 20 in de voetnota.

konde : *legibus sive justitiis... communie Furnensis... nullatenus subjacebunt.... de nulla usquam querela.... in causam ducentur nisi innostra presentia.*

Welnu Gilliodts (1) haalt een staat aan van 1694 waarin de rechterlijke inrichting der Acht Parochien uiteengedaan wordt, en waarin van Woesten gezeid wordt : *seigneurie relevant de la Chambre légale de Flandre.* Welnu, zegt Gilliodts zelf (2) *cette Chambre jugeait au premier degré les Cours du prince et les hautes seigneuries qui avaient été affranchies de ces cours, et au second degré ou d'appel les justices subalternes.*

Woesten, de laatst gekomene, was ongetwijfeld de minst belangrijke der Acht Parochien, en hing nochtans rechtstreeks af van Graven's Wettachtige Kamer, zooals nog alleen Elverdinge, die de eerste vassaal en de belangrijkste was onder de Acht, maar gééenzins Reningelst.

Wat ons besluit nog versterkt is, dat er uit de *solitudo Reningensis*, uit Reninge reeds 100 jaar vroeger de heerlijkheid van Hoflandt tot stand gebracht wierd, in 1065, door graaf Baudewijn met den schoonen baard, met 't oogwit van betere uitbating der landerijen, en het vrije Laatschap, dat ook eene Brank wierd der Generaliteit der Acht Parochien (3). Al de andere dorpen en heerlijkheden dier streek waren in volle leven midden de twaalfde eeuw, Woesten het laatste om in 1161 in leven te komen. Men zou kunnen zeggen : de elfde eeuw bracht zeven maal hongersnood mede in Vlaanderen, de twaalfde wel elf maal; voeg daarbij de nog al belangrijke uitwijkingen van Vlamingen naar den Oosten :

Naar Oostland willen wij rijden
Naar Oostland willen wij mée !....

(1) *Ibid.* T. I, p. 274.

(2) *Ibid.* T. IV, p. 1

(3) GILLIODTS, *o. c.*, T. I, p. 275. L. A. RUBBRECHT, *Geschiedenis van Watou*, Brugge, A. Van Mullem, 1910, blz. 7 en 10.

Daaruit ja, is te verstaan dat onze Graven in de elfde en twaalfde eeuwen alle middels inspannen om den grond meer te doen opbrengen tegen dien nood, en om nieuw volk te trekken op sommige der slechtste hoeken, maar daarmede is niet bewezen dat heel de streek tusschen Poperinge en Ieper dan ontvolkt en nog eene eenzame woestenij was.

De jaarboekschrijvers der streek daargelaten, pastor Jacobus de Meyer Balliolanus, van Vleteren-bij-Belle, en zijn voortzetter Nicolaas Despars, kunnen we verder ons gezegde uit wel aanvaarde bronnen staven en bewijzen dat we honderd jaar voor het midden der twaalfde eeuw reeds voor eene levende streek staan, die al lang uit de wieg is. Laat ons de jaren eens volgen en de verschillende dorpen der streek.

In 961, giften van tienden en land te Dikkebusch, Kimmel, Wijtschate en Voormezele. (1) Lang voor 1161 bestond het woud van Dikkebusch. *Thiggabusca*, (2) waarop ontstonden Ieper, Zonnebeke, Voormezele, Passchendale en een verdwenen dorp Rumetra. De Meyer stelt 't begin van 't Klooster van Zonnebeke in 1072. (3) In 1066 — dus 100 jaar nog voor de keure van 1161, — werden reeds giften en tienden toegestaan te Elverdinge en te Vlamertinge, aan het kapittel van St Pieters te Rijssel en vijf hoeven te Kimmel, *in territorio Iprensi in villa Quemble (var. Kembles) quinque mansos terrae*. De mansa was verschillende hectaren groot, min of meer, volgens de verschillende streken. (4).

(1) O. BLED, *Régestes des évêques de Thérouanne*. T. I, 110.

(2) K. DE FLOU, *Woudenboek der Toponymie*, deel III, col. 263-268.

(3) *Commentarii sive Annales rerum Flandricarum*, ad ann.

(4) Maar in 1072, 't jaar van de eerste oorkonde van bisschop Drogon, bestond reeds een O. L. V. kerk in de *villa nominata Sinnebecche* aan dewelke de stichter Fulpold 24 gemeten land gaf en andere inkomsten tot onderhoud van drie kanonikken waaronder één pastor was, C. CALLEWAERT, *Chartes anciennes de l'abbaye de Zonnebeke*,

In 1089, nieuwe giften : de kerken van Kimmel en Wijschate met tienden en meêgaande land, alsook nog gronden te Dikkebusch, Voormezele en Ieper (1) aan het kapittel of den Proost van St Donaas te Brugge, den Kanselier van Vlaanderen. In 1107, geeft Jan I bisschop van Terenburg het *altare*, de kapel van Elverdinge aan de kerk van Voormezele, en in 1117, nog eene prebende (2). Daarenboven, voor wat Elverdinge betreft, de akt zelf door Edm. Poulet ingeroepen om te bewijzen dat geheel deze streek midden de twaalfde eeuw nog eene woestij was, draagt het handteeken van *Drogo de Elverdinghem*.

In 1110 wordt aan het kapittel van St Donaas te Brugge door Paus Pascal II 't bezit toegekend van Kimmelkerk, gekregen in 1089, en in 1145 zegt Paus Eugenius II erover : Kimmel met al de tienden die ervan afhangen, alsook twee deelen van de tienden van Voormezele en Dikkebusch, *et de novalibus ejusdem terrae* (3).

In 1119, den 14 December, worden de kerk van Reningelst — 42 jaar vóór dat de Graven eene kerk beloven te bouwen op de *solitudo Reningensis!* — zooals ook de kapel van Zuidschote en de kerk van Boesinge gegeven aan de reguliere kanonniken van St Maartens te Ieper. Bemerkt wel daar in dien akt (4), dat *Reninghels* reeds zóo geschreven staat in 1119 — dus geenzins zooals in *solitudinem Reningensem*.

1925, p. 3. — Dus drie kanonniken en een kerk 100 jaar voor de oprichting der Acht Parochien.

J. WARICHEZ, *Les origines de l'église de Tournai*, Louvain, 1902, bl. 125.

(1) GILLIODTS, *Coutumes de la Prévôté de St Donat à Bruges*, T. II, p. 12.

(2) O. BLED, *Régestes des évêques de Thérouanne*. T. I, 103, 174, 214.

(3) GILLIODTS, *o. c.*, II, 16.

(4) O. BLED, *o. c.* T. I. 110. E. FRYS et A. NÉLIS, *Les cartulaires de la Prévôté de Saint-Martin à Ypres*. Bruges, 1880. T. II, p. 4.

Zuidschote was in 1119 genomen geweest uit Boesinge door tusschenbomst van Jan van Therenburg (1) en deze gift werd in 1120 (we zijn nog een geheel einde voor 1161) bevestigd door den aartsbisschop van Reims, Raoul.

In 1127 had te Reningelst een tweegevecht plaats ten gevolgeder marteldood van Karel den Goede, waarin Wido van Steenvoorde, een der moordenaars van Karel den Goede, gedood wordt door Herman den Iseren (2).

In 1147 bevestigt Paus Eugenius III de giften die vroeger aan de Abdij van Meessen gedaan waren geweest door gravin Adela, de gemalin van Baudewijn met den schoonen baard. Onder deze komt de *Villa de Scotis*: Noord- en Zuidschote (3).

Watou, in 1159, volgens Haigneré en O. Bled (4): "Watawa" waardoor een romeinsche verbindingsweg liep, is ontstaan, zegt Rubbrecht (5) in den eersten tijd van het leenroerig tijdvak.

Vlamertinge, Flambertenges, *villa de Flamertingha* in 1055, had reeds eene kapel, een *altare*, in de negende eeuw.

Daar ligt nog Dikkebusch wiens naam meest van al aan eenzame woestenij denken doet. In 961 (juist 200 jaar voor de keure van 1161), geeft graaf Arnold aan 't kapittel van St Donaas van Brugge, tienden en goederen gelegen te Thicabusa (6). Tusschen 1072 en 1080 bezit de Abdij van Watten reeds een eigendom van 20 gemeten in *Villa Thiggabusc* (7) en Thiggabusch staat

(1) CANNEEL, *Histoire du diocèse de Bruges*, bl. 19.

(2) H. PIRENNE, *Histoire du meurtre de Charles le Bon par Galbert de Bruges*. Paris, 1891, p. 94 in voetnota.

(3) GILLIODTS, *Coutumes de Furnes*, T. I, pp. 9 en 42.

(4) *Les chartes de St Bertin, d'après le grand cartulaire de dom Dewilte*, Saint-Omer, 1886-1890, ad ann.

(5) *o. c.* p. 15.

(6) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutumes de la Prévôté de St Donat*, T. II, p. 5.

(7) *Chronica monasterii Wattensis*. MGH., T. XIV, p. 167,

vermeld op de kaart van Olivier de Vrée zegt De Baecker.

Als de gelukzalige Idesbaldus in 1167 sterft 't is een Dickebuschnaar die hem als 4e Abt van den Duine opvolgt en hij was het die den 1ⁿ Abt aanstelde van Ter Doest (1).

In 't cartularium der Abdij van Watten, dat loopt van 1060 tot 1090, en berust in de stadsbibliotheek van St Omaars, worden vermeld als getuigen Hugo, Renier en Roger van Loker. In 1119 teekenen als getuigen. *Gualterus de Lochra* en *Lambertus de Renichels* (2).

In 1127 sterft te Brugge met zijn meester Karel den Goede in de St Donaas kerk, Wouter van Loker, 's Gravens seneschalk. (3) Zijn broeder ontsnapte met moeite. 's Gravens kapelaan was Staas van Loker, en twee andere hofridders worden daar nog bij vermeld in 't verhaal van Galbertus van Brugge (4), Hendrik en Walter van Loker.

Naderhand werden een ontelbaar getal akten onder-teekend door mannen van dit heerlijk geslacht van Loker, *de Locris*, dat van groot gezag bleef bij Dirk en Philips van den Elzas en zeer waarschijnlijk zijn mid-deleeuwsch kasteel, *domus defensabilis*, had te Loker op de Galoye.

Wij hebben dus uit zekere bronnen lang voor 't midden der twaalfde eeuw, eene levende streek met al de dorpen die er nog staan, in leven zien verschijnen.

We zijn in deze streek, niet langs de Leie of de Schelde of langs bijzondere romeinsche heirbanen, waar dan de bijzonderste verzamelingen van woonsten lagen, maar vóór de twaalfde eeuw was deze Ieper-

(1) *Cronica et cartularium monasterii de Dunis* pp. 29 en 34.

(2) C. C. et V. D. D. *Chronica abbatiae Vormeselensis*, p. 37.

(3) Heerlijk verbeeld in de brandvensters van Loker kerk sedert 1931.

(4) H. PIRENNE, *o. c.* p. 27, 31.

Poperinge streek reeds in villa's verdeeld of landbouw-domeinen.

Daarnevens, daartusschen, daarrond, kleinere ontginningen, ook nog wouden en moerassen die zeer langzaam na honderden jaren zullen verdwijnen.

Meestal die dorpen daar, die in de twaalfde eeuw reeds bestonden, waren ontstaan en voortgekomen uit de villa's of dorphoven met een keten van landen en personen die ervan afhingende bleven.

Nevens Edm. Poulet, Victor Brants en Gilliodts van Severen hebben meest al de schrijvers over boerenstand en landontginning die dwaling opgenomen zooals b.v. Fr. De Potter en Jan Broeckaert (1), maar we meenen bewezen te hebben dat het eene historische ketterij is en dat die streek midden de twaalfde eeuw bij ver na geen onbewoonde, eenzame, eindeloze woestenij was. Eén enkel dorp is dan slechts ontstaan : Woesten.

Wingene.

ACH. SIX.

(1) *Geschiedenis van den belgischen Boerenstand*. ARB Mém. in-8°, t. XXXII (1880), bl. 96.